

2020-11-12

Utbildningsdepartementet
(dnr U2020/04134/GV)

Idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan

Svenska Fotbollförbundet (SvFF) lämnar följande remissvar avseende promemorian Idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan.

Sammanfattning

Sverige är en framgångsrik idrottsnation som ständigt når internationella framgångar och det produceras ett stort antal framgångsrika elitidrottsutövare på både nationell och internationell nivå. Sannolikt har den unika svenska modellen där samhället och idrottsrörelsen tar ett gemensamt ekonomiskt och socialt ansvar för ungdomars elitidrottssatsning, i kombination med gymnasiestudier, haft en stor betydelse.

Idrottsgymnasier har funnits sedan början av 70-talet i olika organisationsformer och den senaste stora förändringen kom med GY-11 då Nationellt Godkänd Idrottsutbildning (NIU) infördes som ett komplement till Riksidrottsgymnasierna (RIG). Inom båda dessa varianter studerar eleverna ämnet specialidrott, vilket ger eleverna teoretiska kunskaper och ökad mängd färdighetsträning på skoltid. NIU-modellen tillkom ganska snabbt och sent i gymnasieutredningens ("Högre krav och kvalitet") slutskede. Ett antal problemområden har påtalats av olika intressenter och Utbildningsdepartementet fick därför i uppdrag att göra en utredning av gymnasiala idrottsutbildningar.

SvFF anser att den nu presenterade utredningen är väl genomarbetad och innehåller en del förslag som ge bättre förutsättningar samt mer rättssäker och likvärdig utbildning till elitsatsande ungdomar. Vi anser dock att några av förslagen har väldigt stor påverkan på svensk fotboll – bland annat dimensioneringen av utbildningarna, tillstyrkansprocessen samt urvalet till utbildning – vilket kan innebära en försämring för svensk fotboll i stort. Därför föreslår SvFF att man överväger att behålla en del av dagens system, men även att regionala idrottsutbildningar för lagidrotter (dagens NIU), får samma villkor som riksrekryterande idrottsutbildningar (RIG/individuella idrotter), och att man kompletterar systemet med ett nytt idrottsämne som ett lokalt alternativ.

Vi lämnar nedan flera synpunkter och förslag som vi menar måste beaktas i regeringens fortsatta beredning av frågan, i synnerhet då fotbollen representerar ungefär en tredjedel av svensk idrott.

Nedan synpunkter följer den disposition som finns i promemorian.

4.1 Gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott ersätter riksidrottsgymnasium och nationellt godkänd idrottsutbildning

SvFF bedömer att förslaget är positivt och välkomnar en ökad tydlighet kring idrottsutbildningar i gymnasie- och gymnasiesärskolan med en idrottsutbildning istället för två olika. Vi önskar dock en förtydligande av konsekvenserna för lagidrotter, t.ex. i fråga om dimensionering och finansiering. Vi vill också lyfta fram behovet av "andra spåret" för elever som inte kommer in i det nya systemet.

Vi anser också att man bör överväga ett annat namn för utbildningen, där dagens benämningar RIG och NIU tydligt har beskrivit vilken utbildning det gäller. På motsvarande sätt bör den nya utbildningen också ges ett beskrivande namn. SvFF föreslår därför att det nya systemet ska heta: **Sveriges Elitidrottsgymnasier (SEIG)**

4.2 Det ska finnas nationella krav för att få vara en gymnasie- eller gymnasiesärskoleutbildning med specialidrott

SvFF anser att det är viktigt att kraven är tydliga och relevanta för ämnet specialidrott. Det kan t.ex. ifrågasättas om antalet program en skola kan erbjuda ska vara ett direkt avgörande krav, där det i dag finns många bra friskolor med begränsat ett antal program.

Vi anser att det är avgörande att specialidrottsförbunden (SF) kommer att vara delaktiga i processen när kravbilden fastställs.

4.3 Bestämmelserna om var ansökan ska lämnas ska förbli oförändrade

SvFF har inte några synpunkter avseende detta avsnitt i promemorian.

4.4 Skolverket beslutar om utbildningen efter förslag från Riksidrottsförbundet och yttrande från ett specialidrottsförbund

SvFF anser att det är av yttersta vikt att SF:s yttrande tillmäts avgörande betydelse. Som nämns i promemorian är det mycket svårt för Skolverket och Riksidrottsförbundet (RF) att bedöma vilka skolor, och hur många elevplatser, som behövs inom respektive specialidrott. Betydelsen av SF:s yttrande måste därför tydliggöras, liksom att tillstånd inte ska beviljas för skolor där SF avstyrkt ansökan (dvs. liknande det mandat som SF har för NIU i dag). Det finns annars en risk att många skolor och orter tar chansen att runda respektive SF och att mängden ansökningar kan bli tung att hantera.

4.5 Staten och kommunerna ska dela på kostnaden för ämnet specialidrott

SvFF bedömer att förslaget är positivt då det innebär en tydligare reglering och medför ökad likvärdighet för utbildningen. SvFF anser dock att det behöver förtydligas vad "Riksprislistan" innebär för lagbollidrotter jämfört med individuella idrotter. Behoven och kostnaderna är olika för individuella idrotter och lagbollidrotter, beroende på exempelvis antalet utövare som behövs i respektive idrott.

4.6 Utbildningen ska vara avgiftsfri med undantag för den utrustning som behövs för elitidrotten

SvFF anser att det är bra med ett förtydligande kring avgifter och har i övrigt inga synpunkter.

4.7 Lika möjligheter till utbildning oavsett kön samt andra frågor om urval

SvFF anser att förslaget om urval i 5 kap 26 § gymnasieförordningen – "Vid urval ska hänsyn tas till den elitnivå som den sökande uppnått i sin ålderskategori i den aktuella specialidrotten" – behöver ändras, eller i vart fall förtydligas. SvFF menar att förslaget inte har stöd i vare sig forskning eller beprövad erfarenhet, utan istället riskerar leda till en alltför tidig selektering/urval. Detta går helt emot våra riktlinjer i fråga om tidig selektering (Spelarutbildning – en helhet) samt RF:s "Idrotten vill". Att rangordna elever som är 15 år är redan nu en mycket komplicerad process, där vi aldrig kan vara säkra på att vi väljer rätt elever. Syftet med utbildningen är att utbilda framtida elitidrottsutövare, inte ta ut elever som har kommit längst vid 15 års ålder, och därför är framtida potential viktigare än dagens resultat. Risken för "Relativ Age Effect" är mycket stor om vi endast bedömer elever från dagens resultat. Av denna anledning önskar vi behålla ett större antal platser i den framtida modellen för "Specialidrott". Mer om detta i avsnittet "Övriga synpunkter" nedan.

Vi anser också att urvalsreglerna behöver förtydligas, t.ex. i fråga om antalet platser för pojkar och flickor ska fastställas centralt eller om varje idrott för sig kommer avgöra antalet platser per kön. SvFF önskar att varje SF har rätt att bedöma sina behov för respektive kön.

4.8 Vissa kurser i idrott och hälsa behöver ses över i särskild ordning – specialidrott kan ses över i det kontinuerliga arbetet med styrdokumentet

SvFF anser att det bli mycket viktigt att elever som inte kommer in i det nya systemet, erbjuds ett bra alternativ på lokal/regional nivå. Kurserna inom Idrott och hälsa specialisering 1 och 2 behöver revideras så att de ger eleverna möjlighet till en prestationsinriktad satsning inom vald idrott. Det finns många elever som har en hög ambitionsnivå med sin idrott men av olika anledningar inte uppnått tillräckligt hög idrottslig prestationsförmåga eller inte är mogna för att flytta hemifrån när urval och antagning sker till skolor med Specialidrott. Dessutom är det allmänt känt att det är svårt att identifiera talanger i en selekteringsprocess i aktuell ålder.

SvFF önskar även att det ges möjligheter till urval och att det ställs krav på idrottsspecifik utbildning för lärare som operativt genomför lektionerna.

Det finns ett ännu bättre alternativ, vilket är att införa ett nytt "idrottsämne" som är prestations- och elitinriktat. Då kan vi ha ett rikstäckande system för elitsatsande ungdomar, ett lokalt/regionalt system med det nya idrottsämnet för elever som vill satsa men inte kan flytta eller får plats i rikssystemet, och behålla Idrott och hälsa specialisering för elever som vill ha mer idrott.

Det vore önskvärt att kunna läsa 300 p inom det nya idrottsämnet. Vi förstår problematiken med att kunna läsa 300 p inom detta spår, men önskar att man ser över även den möjligheten.

Gymnasier som väljer införa nya "idrottsämnet" kan kallas för "**Gymnasier med idrottsprofil (GIP)**".

Vi har utvecklat våra tankar om framtida idrottsutbildningar längre ner i detta remissvar.

4.9 Insatser behövs för att få fler legitimerade och behöriga lärare i specialidrott

SvFF ställer sig positiv till förslaget och anser att det behövs smidigare vägar för att få legitimerade lärare inom specialidrott. Vi vill dock framhålla att även den formella

tränarutbildningen för respektive idrott måste vägas in för att kunna betraktas som behörig lärare inom vald idrott.

4.10 Utbildning på entreprenad i ämnet specialidrott bör även i fortsättningen bara tillåtas i undantagsfall när det medges av regeringen

SvFF anser att det är bra med tydliggörande kring entreprenad men att förslaget behöver omarbetas så att frågan kring specialister (tränare) och deras ersättningar tydliggörs. Att anlita specialister ger oftast väldigt låg anställningsgrad för personen i fråga, istället för heltidsanställningar via en förening, vilket påverkar exempelvis tjänstepensionen.

4.11 En ny överklagandebestämmelse införs

SvFF anser att det behövs ett förtydligande angående vilka beslut som ska få överklagas. Annars är risken stor att huvudmannen och även SF belastas av många överklaganden.

5 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

SvFF har inga synpunkter på förslaget, mer än att den gällande NIU-perioden för fotbollen bör förlängas med automatik till läsåret 2023/2024 utan nya ansökningsomgångar; dock under förutsättningen att SvFF önskar tillstyrka/förlänga perioden ett år till.

Övriga synpunkter

Dimensionering

SvFF anser att den viktigaste frågan, gällande dimensionering, berörs för lite i förslaget. Vi önskar ett konkret förslag angående antalet skolor och elevplatser som ska fördelas till fotbollen. Vi ser en stor risk i förslaget att fotbollen förlorar väldigt många utbildningsplatser, vilket drabbar svensk fotboll i stort. Fotboll är den klart största idrotten i Sverige, både vad gäller antalet utövare samt effekterna för samhället.

Vi anser att förslaget går emot våra riktlinjer i vår ”spelarutbildning – en helhet”, där vi strävar efter att så många spelare som möjligt ska få så bra utbildning som möjligt. Detta gynnar både svensk fotboll i stort samt vår elitverksamhet. Vi anser även att förslaget går emot RF:s eget dokument ”Idrotten vill”, där man vill gå från triangel till

rektangel. Vi undrar även om man, vid dimensioneringen, kommer att ta hänsyn storleken och utspridningen av idrotten geografiskt, antalet utövare, sökande till ämnet specialidrott, nationellt intresse för idrotten, möjlighet till professionellt utövande, för att nämna några aspekter.

Vi anser också att man behöver ta hänsyn idrottens olika särarter, särskilt lagbollidrotter jämfört med individuella idrotter. För att kunna utbilda duktiga fotbollsspelare, krävs det många med- och motspelare, dvs. antalet spelare måste vara tillräckligt många för att kunna skapa bra träningsmiljöer.

Om antalet elevplatser skärs ner för mycket ser vi en stor risk att många inom fotbollen kommer att hoppa av gymnasiestudierna för att istället satsa allt på sin idrott. En annan risk är att det bildas akademier i samverkan mellan föreningar och skolor där möjligheter skapas för träning på dagtid, vilket innebär att det finns en risk att verksamheten blir en helt okontrollerad.

Risken med ett minskat antal platser innebär också mer fokus på urval. Vi anser att vi hellre borde använda termer som att stimulera och inspirera än urval och selektera, vad gäller våra idrottssatsande ungdomar.

SvFF önskar också att man tar hänsyn att vi (SvFF) också har grenen futsal, som växer och där fler och fler utövare vill satsa på en elitkarriär. Vi kommer givetvis vilja starta ett antal specialidrottsgymnasier med inriktning futsal i framtiden.

Koppling till forskning och beprövad erfarenhet

Utredningen är väl genomarbetad, men SvFF saknar underlag från, och hänvisningar till, forskning och beprövad erfarenhet i de redovisningar som gjorts.

Förtydligande av "elitmiljö"

Vi anser att vi jobbar med elitförberedande verksamhet, dvs. ungdomar som är på väg mot eliten inom sin idrott. För oss innebär elit att man spelar i någon av våra fyra högsta serier för seniorer, dit väldigt få spelare har hunnit i gymnasieåldern. Av den anledningen hade vi önskat att man skulle använda begreppet "elitförberedande miljö" istället för "elitmiljö".

Koppling till föreningsmiljön

Utredningen nämner ingenting om samverkan och samarbetsavtal med föreningar, vilket är viktiga delar för oss lagsporter. Den största delen av elevens/idrottarens utveckling sker i föreningsmiljön, och därför bör även den finnas med i utredningen.

Problemen med grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogrammen

Problemet att det finns krav på att läsa vissa fördjupningskurser inom programfördjupningen på yrkesprogrammen för att få behörighet och möjlighet att läsa meritvärdeskurser kvarstår. Om detta ska kombineras med specialidrott finns schematekniska problem och det totala antalet gymnasiepoäng som eleverna ska läsa blir orimligt högt.

Problem att få in idrottsligt antagna och behöriga elever

Problemet med elever som är behöriga till gymnasiet, men med för låga meritvärden för det önskade gymnasieprogram kvarstår och det anses inte finnas någon lösning på det. Det är olyckligt om idrotten tvingas till att samarbeta med mindre attraktiva skolor där meritvärdena inte är så höga. Det är absolut nödvändigt att de elever som bedöms ha högst utvecklingspotential inom idrott går denna utbildning (specialidrott) och även kommer in på sina önskade program.

SvFF föreslår att det införs en fri kvot som kan ges till elever som inte har tillräckligt höga meritpoäng för att komma in på det aktuella nationella programmet, enligt 7 kap. 3 § gymnasieförordningen. Detta kan ges vid synnerliga skäl och till ett begränsat antal platser. Ett synnerligt skäl kan vara elevens sociala, utbildningsmässiga eller geografiska situation. I dessa fall kan eleven ges företräde vid antagningen.

Reflektioner om idrottsgymnasiernas framtid

SvFF anser att det är bra att Utbildningsdepartementet har gjort en utredning kring och belyst ämnet specialidrott, men menar att nuvarande system inte bör avskaffas utan att det i stället räcker med en revidering av nuvarande system.

Redan innan NIU infördes gjorde SvFF klart att för fotbollens del passar det inte med centraliserade lösningar på ett fåtal orter, utan skolorna måste finnas där våra elitsatsande spelare är i sina föreningar, och att det finns ett stort behov av många elevplatser och skolor.

SvFF ställer sig vidare frågande till hur utredningen beräknat det antalet platser som fanns i NIU-systemet från början och hur det sedan har växt. Redan inledningsvis

(2011–2014) hade SvFF 1 200 platser/år på ca 60 NIU-fotbollsgymnasier och i dag har vi 1 400 platser/år på ca 70 NIU-fotbollsgymnasier, vilket innebär att för fotbollens del har ökningen varit liten under första nio åren. Det bör även nämnas att åren innan GY-11 trädde i kraft så beräknades ca 20 000 elever gå på idrottsprogram; dels de som läste specialidrott A och B 300 poäng, dels de elever som studerade på specialutformade idrottsprogram.

Det finns också en del beskrivningar i utredningen om dålig verksamhet, brister i tillstyrkansprocessen, bristande kvalitetskontroll av utbildningen och elever som går utbildningen utan att ha elitambitioner som inte stämmer överens med vår bild av verksamheten. Dessa brister bör i så fall, om de stämmer, enkelt kunna rättas till genom nya riktlinjer från skolverket. Vi har alltid varit väldigt noggranna i tillstyrkansprocessen och har placerat våra NIU i elitförberedande miljöer samt har en bra kvalitetssäkring genom bland annat platsbesök, verksamhetsplaner och elevenkäter.

SvFF anser också att förutom ett elitbegrepp (som är svårt att definiera) bör man också ta med ett elev- och ungdomsperspektiv. Riksrekryterande idrotts-gymnasier innebär att elever bryter upp från hemmiljön, kompisar och sin lokala idrottsförening för att inackorderas på utbildningsorten. För fotbollens del är det inget alternativ om det blir ett fåtal riksidrotts-gymnasier, utan vi vill hellre se regionala utbildningar som möjliggör att ungdomarna kan bo kvar hemma, behålla kompisar och sin hemidrottsförening. Detta är positivt för ungdomarna och bidrar till idrottens bredd och mångfald.

Elitsatsning bör innebära att spelaren har en potential att som vuxen utvecklas till att kunna konkurrera om svenskt mästerskap. I individuella grenar innebär det ett begränsat antal idrottsutövare, som uppfyller kriterierna, medan det i lagidrott gör att många fler uppfyller kriteriet. Det indikerar att riksrekryterande idrotts-gymnasier behövs för individuella idrotter, medan regionala idrottsutbildningar bäst tillgodoser behovet för idrottsungdomar i lagidrotter.

Även urvalet blir komplicerat i ett snävt system. Det är svårt att bedöma vilken 15-åring som har rätt talang för elitidrott. Ett för snävt urval riskerar därför att sälla bort dem som har en senare utveckling. En bredare satsning har också många andra fördelar, bland annat att det bejakar ungdomars intresse och drivkraft.

Enligt SvFF:s uppfattning bör regionala/NIU idrottsutbildningar utökas i den takt som ungdomarna efterfrågar det. De positiva effekterna är starka både för idrotten och samhället. Staten bör överväga att aktivt stödja fler regionala utbildningar för att skapa en elitförberedande utbildning där spelarna och föreningarna finns.

Med de bästa fotbollshälsningar,
SVENSKA FOTBOLLFÖRBUNDET

Håkan Sjöstrand
Generalsekreterare